

Овчарук Оксана Василівна,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій,
Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України, м. Київ
Коваленко Валентина Володимирівна,
молодший науковий співробітник,
відділу хмаро орієнтованих систем інформатизації освіти,
Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ІК-КОМПЕТЕНТНОСТІ У ШКІЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖЖЯ

Одним з пріоритетів України є прагнення до перебудови, орієнтованої на інтереси людей, розбудови системи освіти, що є відкритою для всіх, спрямованої на розвиток інформаційного суспільства, в якому кожен міг би здобувати необхідні знання та мати вільний доступ до необхідної інформації, користуватися й обмінюватися нею, щоб дати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному та особистому розвитку [4].

В Україні, на жаль, недостатньо розробленими залишаються питання формування та розвитку необхідних життєвих компетентностей учнів, серед яких важливу роль займає інформаційно-комунікаційна компетентність, а також підготовки вчителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в системі навчально-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу.

Сучасна система освіти потребує нових підходів до організації навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу, адже вчителі відчувають проблему зниження рівня пізнавальної активності учнів, небажання учнів працювати самостійно. Серед багатьох причин втрати школярами інтересу до навчання можна назвати одноманітність уроків. Відсутність можливості повсякденного пошуку нової, цікавої інформації призводить до шаблонного викладання, що руйнує інтерес учнів до навчання. Творчий підхід учителя до побудови та проведення уроку, насиченість різноманітними прийомами, методами та формами викладання зможуть забезпечити його ефективність. Одним зі способів розвитку пізнавальної активності є використання інформаційних технологій, що дають змогу привернути увагу учнів до навчання та сформувати інформаційно-комунікаційну компетентність [9, с. 55].

Як зазначає М.П. Лещенко, використання в навчально-виховному процесі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій надає не тільки широкий доступ до інформаційних джерел, інтерактивний характер взаємодії з інформацією, а й можливість побудови власного простору перебування в інформаційному середовищі, у якому розмаїття способів представлення інформації (різні форми створення віртуальної реальності) створюють підґрунтя для реалізації творчого потенціалу особистості. Відповідно до цих реалій педагогічна наука має переорієнтуватися на розвиток самодостатньої, духовно розвиненої та щасливої особистості в умовах існуючих й постійно виникаючих реальностей [6].

Сучасний учитель повинен знати тенденції інформатизації освіти, психолого-педагогічні умови використання ІКТ у роботі з дітьми; уміти користуватися новими інформаційними освітніми технологіями, застосовувати педагогічні можливості ІКТ у своїй професійній діяльності; сприяти формуванню основ ІК-компетентності та інформаційної етики учнів, сформувати в дітей відповідне уявлення про роль комп'ютерних технологій у їх житті [8, с. 25-32]

Інформаційно-комунікаційна компетентність передбачає здатність учня орієнтуватись в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб ринку праці. Вона пов'язана з якостями технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного

суспільства, що охоплюють основні компоненти інформаційної культури учнів, що базуються на раціональному співіснуванні з техносферою, відповідно до їхнього професійного самовизначення з урахуванням індивідуальних можливостей. ІК-компетентність дозволяє проявити здатність: застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчанні та повсякденному житті, раціонального використання комп'ютера й комп'ютерних засобів при розв'язуванні задач, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням та передаванням; будувати інформаційні моделі й досліджувати їх за допомогою засобів ІКТ; давати оцінку процесові й досягнутим результатам технологічної діяльності та ін.. [5, с. 88].

Використання сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, спричиняє зростання вимог й до професійної підготовки вчителя, його ІК-компетентності. Учитель повинен мати певною мірою універсальні, фундаментальні знання, щоб мати можливість ефективно в педагогічному плані використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, створювати для учнів умови для повного розкриття їхнього творчого потенціалу, здібностей і здатностей, задоволення запитів і навчально-пізнавальних потреб [7, с. 16]. Водночас, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій допоможе вчителю на якісно новому рівні організовувати процеси пошуку й поширення інформації та формування в учнів відповідних якостей.

Варто наголосити на тому, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу потребує врахування таких факторів, як:

- особливості психофізіологічного розвитку молодших школярів;
- особливості навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- дидактичний потенціал інформаційно-комунікаційних технологій;
- вимоги до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі ЗНЗ (ергономічні вимоги до облаштування класу та використання інформаційно-комунікаційних технологій) та ін..

Важливим питанням для системи освіти у вищезгаданому контексті є організація відповідного оцінювання рівня сформованості ІК-компетентності всіх учасників навчально-виховного процесу.

Оцінювання рівня сформованості ІК-компетентності учнів, вчителів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів є стратегічним завданням освітніх систем європейських країн. Проблеми оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності (ІК-компетентність) в системі загальної середньої освіти у країнах Європи, зокрема, Європейського Союзу у порівняльно-педагогічному контексті є важливим напрямом дослідження й для української системи освіти. Основна увага сьогодні спрямовується на з'ясування форм, методів, процедур здійснення оцінювання рівнів інформаційно-комунікаційної компетентності учнів, вчителів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Країни Європи та ЄС відрізняються за економічними та освітніми показниками та досвідом, важливим для вітчизняної освіти є визначити шляхи, які обрали саме ті системи освіти, які нещодавно увійшли до європейського співтовариства і системи освіти яких були подібними до вітчизняної. Все це вимагає зміни ставлення, зокрема, до питань оцінювання ІК-компетентності у контексті інтеграційних процесів до європейського освітнього простору [1].

Останнє десятиліття інтерес до питань оцінювання ІК-компетентності в педагогічній науці та практиці значно зріс. Сучасні дослідження даних проблем у світі зосереджується на рівнях сформованості ІК-компетентності: учнів початкових шкіл (Вілмс та ін.) в межах загальноосвітніх навчальних закладів (А. Вілохін, А. Ісаєва, Г. Сігеєва, В. Кальней, С. Шишов, Дж. Уілмс та ін.); при організації поточного відслідковування системи набутих знань, умінь і навичок учнів (В. Аванесов та ін.); при складанні навчальних програм (Д. Кемпбелл та ін.); управлінні якістю освіти на основі нових інформаційних технологій (Д. Матрос, Д. Полев, Н. Мельникова та ін.); удосконаленні організації освітнього процесу.

Важливим є аналіз та узагальнення досвіду країн Європейського Союзу, міжнародних

організацій та ініціатив (ЮНЕСКО, ECDL, MICROSOFT, INTEL та ін.). В економічно розвинених європейських країнах, наприклад, Швеції, Данії, Великій Британії, Австрії, Польщі, Німеччині, де розроблено та впроваджуються стандарти ІК-компетентності на всіх рівнях освіти, існують системи обов'язкового моніторингу та сертифікації ІК-компетентності учнів, вчителів та керівників навчальних закладів [3].

Для європейського співтовариства властиво окремо оцінювати інформаційно-комунікаційну компетентність як сукупність складових, пов'язаних з «вмінням вчитися» та з можливостями доцільного використання відповідних комп'ютерних, в тому числі й телекомунікаційних, засобів. Процедури оцінювання ІК-компетентності мають враховувати необхідність включення елементів знань, вмінь та навичок учнів, вчителів та керівників ЗНЗ, які пов'язані з пошуком та використанням відомостей та даних, їх аналізом та оцінюванням для навчальних потреб. Разом з тим, для проведення оцінювання обов'язковим є розмежування поняття інформаційно-комунікаційної компетентності та інформаційної грамотності, мережної грамотності, Інтернет-грамотності, цифрової грамотності, медіа грамотності та комп'ютерної грамотності та ін.

Сьогодні набуває поширення та популярності така форма оцінювання, як тестування, особливо при проведенні оцінювання ІК-компетентності. Важливим є вибір таких форм оцінювання, які змогли б найбільш відповідно відобразити реальний стан компетентності суб'єкта оцінювання. Серед форм тестування, наприклад, Міжнародна комісія з тестування (ІТС), виокремлює індивідуальне тестування (напр., з метою профорієнтації); такі техніки оцінювання, як тести з множинним вибором, оцінка успішності виконання завдань, структуровані та неструктуровані інтерв'ю, оцінка діяльності групи [1].

Серед форм оцінювання (контролю), що застосовується у навчальних закладах, існує три таких основних його види:

- *поточне оцінювання* (перевірка засвоєння та оцінка результатів уроку, постійне відстеження вчителем роботи всього класу та окремих учнів. Недоліком такої форми є зосередження уваги вчителя на окремих учнях, або на тих, хто відстає у навчанні;
- *періодичне оцінювання* (перевірка ступеня засвоєння матеріалу за певний період часу (чверть, півріччя), або за вивченим розділом та темою. Такий вид перевірки проводиться зазвичай разом з поточним контролем;
- *підсумкове оцінювання* (проводиться при переході учня на наступний ступінь навчання, або у наступний клас. Завдання даної форми оцінювання – зафіксувати мінімум підготовленості учня, що забезпечить йому подальше навчання. Якщо учні оволоділи основними елементами навчального матеріалу, їх знання та компетентності оцінюються позитивними оцінками.

Серед важливих розробок, якими керується міжнародна спільнота при дотриманні вимог до оцінювання компетентностей учнів, слід виділити розроблені Американською федерацією вчителів та Національною радою з вимірювань в освіті (США) Стандарти компетентності вчителя у організації та проведенні оцінювання учнів [2].

Було виділено сім основних вимог:

- стандарти є вказівкою для освітян для розробки та впровадження програм підготовки вчителів;
- стандарти є орієнтиром для самооцінювання вчителя та визначення їхніх потреб у професійному розвитку щодо оцінювання учнів;
- стандарти є орієнтиром для оцінювання спеціалістів під час підготовки та підвищення кваліфікації вчителів щодо концептуальних основ оцінювання учнів у більш широкому сенсі, ніж це було раніше;
- стандарти мають бути інкорпоровані до системи післядипломної освіти вчителів та сертифікаційних програм вчителів. При цьому вчителі, які мають недостатній рівень компетентності, повинні мати можливість їх набувати до того, як до них будуть застосовані атестаційні процедури [0].

Отже, увага до розвитку та контролю ІК-компетентності учнів пов'язана, перш за все, з вимогами сучасного інформаційного суспільства, де орієнтиром виступають технології, що постійно розвиваються та оновлюються. Все це впливає не тільки на сформованість ІК-компетентності сучасного учня та вчителя, а й на педагогічні технології та сам процес навчання. Тому питання формування у всіх учасників навчального процесу ІК-компетентності набуває сьогодні особливого значення. Огляд сучасних підходів до здійснення оцінювання, аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду надали можливість дійти до висновку, що питання оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності в Україні є надзвичайно важливим, особливо в умовах сучасних реформ та інтеграції до європейського освітнього простору.

Відзначимо, також що використання інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні ІК-компетентності школярів буде успішним за умови цілеспрямованої, комплексної, систематичної діяльності, з врахуванням механізмів впливу соціокультурного середовища на особистість; взаємодії школи і родини у вихованні молодших школярів; залучення учнів до суспільно-корисної діяльності, забезпечення сприятливого середовища для навчально-пізнавальної діяльності та спілкування.

Вважаємо, що важливою умовою ефективного використання потужних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій є їх ретельний відбір, аналіз і доцільне використання з урахуванням вікових і психо-фізичних особливостей учнів.

Список використаних джерел

1. ITC Guidelines on Quality Control in Scoring, Test Analysis, and Reporting of Test Scores. International Journal of Testing. ITC (2001)., 1 : 95-114. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.intestcom.org/upload/sitefiles/qcguidelines.pdf>
2. Romani, J. – Strategies to Promote the Development of E-competencies in the Next Generation of Professionals : European and International Trends. – Monograph No. 13 November 2009.- Communication and Information Technology Department. – Latin-American Faculty of Social Sciences, Campus Mexico (FLACSO-Mexico). – 57 p.
3. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers.Version 2.0. – United Nations Educational,Scientific and Cultural Organization. – Paris, 2011. – 95 p.
4. Закон України Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки Режим доступу до джерела : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. – К. : К.І.С., 2004. – 111 с.
6. Лещенко М.П. Підходи до стандартизації сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учнів : польський досвід [Електронний ресурс] / М.П. Лещенко, Л.І. Тимчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014 – Т. 42. – № 4. – С. 33–46. – Режим доступу до журналу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1118/828#.VDPTllctrSg>.
7. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання : посібник/ ав. : Жалдак М.І., Шут М.І., Жук Ю.О., Дементієвська Н.П., Пінчук О.П., Соколюк О.М., Соколов П.К. / За редакцією: Жука Ю.О. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 112 с.
8. Співаковський О.В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: Навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта» / О.В Співаковський, Л.Є. Петухова, В.В. Коткова. – Херсон – 2011. – 267 с.